

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра філології

**ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ЧИСЛІВНИКА УЧНЯМИ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

**Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»**

Виконала: студентка

Спеціальності 013 Початкова освіта

Освітньо-професійної (наукової) програми

01 Освіта/ Педагогіка

Сіроштан Валерія Олександрівна

Керівник: канд. пед. наук, доцент

Сугейко Любов Григорівна

Рецензент: канд. пед. наук., доцент

Борисенко Наталія Михайлівна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи інтегрованого навчання учнів початкової школи	6
1.1. Сутність поняття «інтеграція», «інтегроване навчання».....	6
1.2. Аналіз вікових та індивідуальних особливостей дітей молодшого шкільного віку.....	11
1.3. Методика формування граматичних понять в учнів початкових класів.....	15
РОЗДІЛ 2. Методика роботи над вивченням граматичних понять числівника	20
2.1.Зміст та завдання методики ознайомлення з числівником у початковій школі.....	20
2.2. Види вправ на формування в учнів початкової школи поняття про числівник.....	28
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
ДОДАТКИ	46
Додаток А.....	46
Додаток Б.....	51
Додаток В. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	54
Додаток Г. Довідка про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці...	55
Додаток Д. Довідка про повторну перевірку роботи на unichesk.....	56

ВСТУП

Актуальність дослідження. Одне з головних завдань початкової школи, визначене Державним стандартом початкової загальної освіти це – «всебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів бажання і вміння вчитися, повноцінних мовленнєвих, читацьких умінь і навичок відповідно до пізнавальних можливостей дітей молодшого шкільного віку».

Удосконалення системи освіти початкової школи, повернення до цілісного сприйняття картини світу відродило таке методичне явище як інтеграція навчання.

Для сучасного етапу розвитку Нової української школи оптимальною є ідея інтегрованого навчання, адже на даному етапі зростає обсяг необхідної інформації, а часу, відведеного для її засвоєння, не так багато. Основними принципами реформування освіти виголошено інтеграцію, а також гуманізацію та демократизацію. Проте в педагогічній науці залишаються суперечливі, досі невіршені питання, як от «структура інтегрованого уроку», «методика впровадження інтегрованих занять», «пропорційне співвідношення предметів, що інтегруються в одному занятті». **Актуальність дослідження** визначається і тим, що недостатньо принцип інтеграції відображено у шкільних підручниках та методичних посібниках для вчителів.

Огляд педагогічної літератури показав, що в кінці ХХ ст. активно розвивався дидактичний аспект теорії інтеграції (С. Гончаренко, О. Сергєєв Ю.Мальований, К.Гуз, Р.Собко) та психологічні аспекти інтеграції (В.Семиченко, Т. Яценко).

Згідно з Державним стандартом початкової освіти метою вивчення української мови є формування в учнів комунікативної компетентності шляхом засвоєння доступного і необхідного обсягу знань із мови навчання, опанування всіх видів мовленнєвої діяльності та набуття певного соціального досвіду.

Особливість мови навчання полягає в тому, що вона є не тільки навчальним предметом, а і найважливішим засобом навчання, виховання і розвитку особистості у процесі опанування всіх інших предметів початкової освіти.

Для досягнення зазначеної мети передбачено виконання певних завдань, одним з яких є формування комунікативних умінь. У процесі формування комунікативних умінь молодших школярів з української мови важливу роль відіграє вивчення частин мови, а саме формування поняття про їхні граматичні категорії. В учнів початкових класів часто виникають труднощі під час роботи з граматичними поняттями числівника. Дана проблема є актуальною в наш час, вивченням якої займалися такі лінгвісти як В.А. Белошапкова, В.В. Виноградов, І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, А.П. Грищенко, М.А.Жовтобрюх, М.Я. Плющ, О.Д. Пономарів, С. О. Караман та інші.

Все вищезначене свідчить про актуальність та значущість дослідження проблеми формування у молодших школярів поняття про числівник шляхом інтегрованого підходу до його вивчення.

Мета роботи – розглянути найефективніші види вправ щодо засвоєння і правопису найуживаніших числівників через інтеграцію предметів.

У відповідності з метою визначено **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати науково-методичну літературу з теми дослідження.
2. З'ясувати сутність поняття «інтеграція», «інтегроване навчання».
3. Охарактеризувати вікові та індивідуальні особливості учнів молодшого шкільного віку.
4. Проаналізувати проблему використання інтегрованих уроків у процесі навчання правопису та уживання правильних форм найуживаніших числівників.
5. Підібратити ефективні види вправ на формування в учнів загальних понять про частину мови.

Об'єкт дослідження – процес вивчення числівника як частини мови на інтегрованій основі.

Предмет дослідження – види вправ на формування в учнів загальних понять про числівник.

Методи дослідження: вивчення методичної літератури, передового педагогічного досвіду, узагальнення й систематизація теоретичних даних; моделювання застосування інтегрованого навчання на прикладі конспектів уроків.

Апробація: матеріали дослідження було розглянуто під час попереднього захисту на засіданні кафедри філології.

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1. Сутність поняття «інтеграція», «інтегроване навчання»

Одним із напрямів оновлення і трансформації освіти є інтегративний підхід до проведення уроків, а також інтеграція змісту навчання. Інтеграція – це, по-перше, можливість ознайомлення дитини з досягненнями науки та культури, формування цілісної картини світу та усвідомлення в цьому світі себе.

Проблема інтеграції навчання в початковій школі значуща для педагогічної науки, огляд наукових праць показує, що ця проблема не нова. І Я.А. Камінський, і Дж. Локк наполягали на цілісному підході до навчання в цілому, та для молодших учнів зокрема.

Уже в 90-х роках ХХ ст. інтегровані уроки утвердилися в практиці початкової школи. Досвід показує, що для проведення уроків такого типу необхідною є підготовка вчителя-багатопредметника, який може методично й організаційно зв'язати теми з різних предметів, тому що сприймає зміст навчання системно.

Продовжує ідею інтеграції навчання сьогодні наш співвітчизник В.Співаковський зі своїми кейс-уроками – короткими методичними заготовками, що вже містять необхідну різнобічну інформацію про певне явище з реальної дійсності: вода, світло, соняшник, пісня тощо. «У результаті інтегративних зв'язків у дитини створюється певний блок знань, який збільшує свою вагу не в наслідок надмірного накопичення інформації, а шляхом синтезу поглядів, позицій, навіть почуттів». [25, с. 9-10]

Окрім відомого всьому світу українця, проблема поєднання змісту й форм навчання хвилює вчителів-практиків та учених-теоретиків. Ними досліджено особливості інтеграції змісту навчання (О. Біляєв, Л. Варзацька, Т. Донченко, Ю. Колягін, В. Паламарчук, О. Савченко тощо). Навчальні плани Нової української школи поповнюються інтегрованими курсами («Я досліджую

світ», мовні цикли дисциплін) та інтегрованими формами роботи (ранкові зустрічі, віртуальні екскурсії).

Вивчення педагогічного досвіду показує, що різноманітними можуть бути варіанти проведення інтегрованих уроків. Учителі інтегрують по три-чотири предмети на уроці. Проте не можна захоплюватися ідеєю інтегрованого навчання – треба дотримуватися близькості змісту тем, що вивчаються, та їх логічного взаємозв'язку.

Науковці доводять, що «інтеграція – важлива умова сучасної науки і розвитку цивілізації в цілому. Адже нинішня стадія наукового мислення дедалі більше характеризується прагненням розглядати не окремі, ізольовані об'єкти, явища життя, а їх більш чи менш широкі єдності» [45, с. 34]. Наукове поняття «інтеграція» має загальний зміст і активно використовується вченими-дидактами.

Одним з дуже вдалих прикладів поєднання різних видів навчальної діяльності були «уроки мислення в природі» В. Сухомлинського (у 60-х рр. ХХ ст.).

Буквально наукове поняття «інтеграція» запровадив у 60-ті рр. ХІХ ст. Г. Спенсер. Проте сучасні дослідники вважають, що «воно мало відображало реальний зміст тих процесів, які визначаються цим терміном сьогодні». [26, с. 232]

В «Універсальному довіднику» поняття «інтеграція» тлумачиться «як об'єднання в одне ціле раніше ізольованих частин, елементів, компонентів, що супроводжується ускладненням і зміцненням зв'язків і відносин між ними» [20, с. 359].

Для нашого дослідження важливо те, що немає серед методистів єдиної думки щодо визначення даного поняття, оскільки спірними є питання про форми, рівні інтеграції, основні функції, недостатньо визначені вікові можливості учнів, що стосуються їх застосування.

Мета якісної освіти, що, безперечно, суголосно з основною метою Нової української школи, може бути досягнена за умови успішного методичного

впровадження ідей інтеграції. Тому для формування міжпредметної компетентності учня необхідною вимогою виступає реалізація інтегративного підходу, що представляє собою поєднання компонентів навчання у єдине ціле, що є унікальним освітнім підходом, за допомогою якого учні отримують цілісне уявлення про предмет, що вивчається.

У Державному стандарті початкової загальної освіти, в основі якого покладено компетентісний підхід, поняття міжпредметна компетентність визначається як «здатність учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей» [17, с.8].

Трансформація освіти має на меті подолання ізольованого, розрізненого підходу до викладання шкільних предметів. Для Нової української школи створено нові навчальні програми, в яких освітній процес орієнтовано на інтеграційний підхід.

У системі початкової школи роль інтегруючої ланки належить учителю, оскільки він викладає всі навчальні предмети. Пізнання навколишньої реальності учня не забезпечити однією наукою і вивченням навчального предмета, тому здійснення в школі міжнаукової та міждисциплінарної інтеграції є необхідним.

Отже, інтегрований підхід в організації навчального процесу долає протиріччя між фізично обумовленою обмеженістю людських можливостей щодо сприйняття навколишньої інформації та безмежністю сучасного інформаційного простору. За словами Н. Костюка, «інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, в структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів» [25, с. 9].

Словосполучення «інтеграція навчання» у Педагогічному словнику визначається як «відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів з метою цілісного, системного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем (тематична інтеграція); це створення інтегрованого змісту навчання – предметів, які об'єднували б в єдине ціле знання з різних галузей» [15, с. 16]. М. Сова визначає інтеграцію знань як «цілісний процес взаємодії і взаємопроникнення різних систем, що виражається у виникненні їх інтегральних форм, узагальнювальних теорій і методів, ущільненні і взаємообміні інформації» [41, с. 36].

М. Іванчук зауважує, що інтегровані уроки відрізняються від традиційних тим, що «вони об'єднують блоки знань із різних навчальних предметів, тем навколо однієї проблеми з метою інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення, почуттів учня» [2, с. 10]. Такі уроки забезпечують «формування в молодших школярів цілісної картини світу, здатності сприймати предмети і явища різнобічно, системно, емоційно, сприяє поглибленню та розширенню знань учнів, діапазону їх практичного застосування» [2, с. 10]. Г.Федорцов зазначає, що «за змістовну, методичну та організаційну одиницю процесу навчання береться не урок, а навчальна тема (розділ) навчальної дисципліни. За основу інтеграції може бути взятий будь-який урок з його усталеною структурою та логікою поведінки. На цей урок залучаються знання, результати аналізу понять з точки зору інших наук, інших навчальних предметів» [20, с. 12]. Інтеграція вимагає різноманітні форми викладання, що впливають на ефективність сприйняття навчального матеріалу учнями. Інтеграція «стає для всіх її учасників – і вчителів, і учнів, і батьків – школою співпраці та взаємодії, що допомагає разом просуватися до спільної мети» [20, с. 13].

Багато сучасних учених-педагогів (В.Розумовський, А. Пінський, А.Беляєв, М. Махмутов) стверджують, що інтегровані уроки створюють у школярів цілісне уявлення про навколишню реальність (інтеграцію

розглянуто як мету навчання, а ще допомагають зближенню і поєднанню знань із різних предметів у систему (як засіб навчання).

Якщо інтеграція виступає як мета навчання – це означає, що ми повинні дати учню знання, що відбивають поєднання окремих речей в цілісну систему, в якій всі елементи взаємопов'язані. Крокування до цієї мети починається вже в початковій школі.

Цілеспрямовані та змістовні інтегровані уроки несуть характер новизни, оригінальності, забезпечують розгляд об'єкта з декількох боків, створюють сприятливі умови для реалізації розвивального навчання молодших школярів, дозволяють систематизувати отриманні знання.

Поняття «інтегроване навчання» дуже близьке до поняття «інтеграція».

Інтегроване навчання – це «необхідний дидактичний засіб, за допомогою якого можливо створити в учнів цілісну картину світу» [16, с. 23].

У Концепції Нової української школи інтегроване навчання визначається як навчання, в основі якого покладено комплексний підхід. Концепція Нової української школи орієнтує вчителів початкової школи на такі ключові компоненти: «новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві» [43, с. 17-21].

Сутність інтегрованого навчання в тому, що будова навчального курсу представляє собою максимально тісно поєднані розділи, з оптимальним використанням таких можливостей на уроці. [3, с. 36]

Отже, «інтеграція» та «інтегроване навчання» взаємопов'язані поняття. Їх сутність полягає в тому, що вони забезпечують активізацію пізнавальної діяльності учнів, стимулюють інтерес до навчання, показують взаємозв'язок навчальних дисциплін, створюють у школярів цілісне уявлення про навколишній світ.

1.2. Аналіз вікових та індивідуальних особливостей дітей молодшого шкільного віку

Вікові межі молодшого шкільного віку визначаються періодом від 6 до 11 років.

Початок навчання дітей в школі знаменує собою серйозну зміну в їхньому житті. Змінюється повністю, перш за все, режим праці і відпочинку. Зробивши перший крок в шкільний клас, потрапивши вперше в атмосферу уроку, дитина потрапляє в абсолютно нові для неї умови. Ці умови супроводжуються необхідними тривалою і стійкою увагою, обмеженням рухової активності, що робить початок навчання в школі одним з найважчих етапів в житті дитини. Крім того, початок навчання в школі є одним з трьох критичних періодів постнатального онтогенезу.

На вік 6 - 11 років припадає третій період розумового розвитку за Піаже – період конкретних розумових операцій. Мислення дитини обмежене проблемами, що стосуються конкретних реальних об'єктів.

Початок шкільного навчання означає перехід від ігрової до навчальної діяльності як провідної діяльності молодшого школяра, в якій формуються основні психічні новоутворення. До моменту вступу дитини в школу її зріст сягає $\frac{1}{2}$ довжини тіла дорослої людини (даний період, 5-7 років у віковій фізіології, називається періодом витягування). Розвитку організму дітей цього віку характерна гетерохронність: довжина тулуба і розміри голови збільшуються в меншій мірі, ніж довжина кінцівок рук і ніг. Значного, але не остаточного розвитку досягають м'язи кисті. Вже до моменту надходження в школу стає досить тонкої їх координація, що сприяє опануванню навичок малювання, ліплення, однак, як ми вже вказали, для цього віку характерна гетерохронність, яка призводить до більш інтенсивного розвитку великих м'язів, що утруднює виконання дрібних і точних рухів. Тому саме в цьому віці дітям важко дається правопис.

Протягом першого року навчання триває морфологічний і функціональний розвиток нервової системи. Незважаючи на закінчення

морфологічного розвитку кори головного мозку (розміри коркових зон становлять 80% розмірів дорослого), для вищої нервової діяльності в цей період ще характерна нестійкість нервових процесів. У поведінці дітей цього віку велике значення має наслідування, проявляється творчість та ініціатива.

Для забезпечення роботи мозку як єдиного цілого важливе дозрівання зв'язків між різними структурами. Розвиток цих зв'язків не закінчується до 6-7 років, найбільш пізно формуються (до 15-16 річного віку) зв'язку лобних відділів з іншими областями кора і підкорковими структурами (Д. А. Фарбер та ін. 1990 р). Значить, хоча до початку навчання в школі мозок дитини значною мірою структурно визрів, однак зв'язки кори великих півкуль продовжують ще розвиватися. Це відбувається під впливом зовнішніх факторів: виховання і навчання. Саме тому для розвитку дітей цього віку велике значення мають ігри. Як казав П. П. Лесгафт: «Гра – це вправа, за допомогою якої дитина готується до життя».

Особливості мислення. Молодший шкільний вік має велике значення для розвитку основних розумових дій і прийомів: порівняння, виділення суттєвих і несуттєвих ознак, узагальнення, визначення поняття, виділення наслідків та причин (С.Рубінштейн, Л.Виготський, В.Давидов). Несформованість повноцінної розумової діяльності приводить до того, що засвоєвані дитиною знання виявляються фрагментарними, а часом і просто помилковими. Це серйозно ускладнює процес навчання, знижує його ефективність (М. Акімова, В. Козлова, В. Мухіна).

В. Давидов, Д.Ельконін, В. Дубровіна, Н.Тализіна, Л. Виготський писали про те, що в період початкового шкільного навчання найбільш активно розвивається мислення, особливо словесно-логічне. Тобто мислення стає домінуючою функцією в молодшому шкільному віці.

Особливості сприйняття. Розвиток окремих процесів здійснюється протягом усього молодшого шкільного віку. Діти зазначеного вікового періоду приходять в школу з розвиненими процесами сприйняття (у них вже сформовані прості види сприйняття: величина, форма, колір). У молодших

школярів вдосконалення сприйняття не зупиняється, стає більш керованим і цілеспрямованим процесом.

Особливості уваги. Віковою особливістю уваги молодших школярів є порівняльна слабкість довільної уваги і невелика її стійкість. Значно краще у дітей молодшого шкільного віку розвинута мимовільна увага. Поступово дитина навчається спрямовувати і стійко зберігати увагу на потрібних, а не просто зовні привабливих предметах. Розвиток уваги пов'язаний з розширенням її обсягу й умінням розподіляти увагу між різними видами дій. Тому навчальні завдання доцільно ставити так, щоб дитина, виконуючи свої дії, стежила за роботою товаришів.

Особливості пам'яті. Продуктивність пам'яті молодших школярів залежить від розуміння ними характеру завдання і від оволодіння відповідними прийомами і способами запам'ятовування і відтворення. Співвідношення мимовільної та довільної пам'яті в процесі їх розвитку у навчальній діяльності характеризується по-різному. У 1 класі ефективність мимовільного запам'ятовування вище, ніж довільного, так як у дітей ще не сформовані особливі прийоми осмисленого опрацювання матеріалу і самоконтролю. Під час формування прийомів осмисленого запам'ятовування і самоконтролю довільна пам'ять у другокласників і третьокласників виявляється у багатьох випадках більш продуктивною, ніж мимовільна.

Особливості уяви. Систематична навчальна діяльність допомагає розвинути у дітей таку важливу психічну здатність, як уява. Розвиток уяви проходить дві основні стадії. Спочатку уявні образи дуже приблизно характеризують реальний об'єкт, бідні деталями. Побудова таких образів вимагає словесного опису. Наприкінці 2 класу, а потім у 3-му класі настає друга стадія, і цьому сприяє значне збільшення кількості ознак і властивостей в образах.

Як і інші психічні процеси, в умовах навчальної діяльності змінюється загальний характер емоцій дітей. Навчальна діяльність пов'язана з системою суворих вимог до спільних дій, з свідомою дисципліною і з довільною увагою

і пам'яттю. Все це впливає на емоційний світ дитини. Протягом молодшого шкільного віку спостерігається посилення стриманості і усвідомленості в проявах емоцій, підвищення стійкості емоційних станів.

Перетерплює істотні зміни структура і функціональна діяльність мозку. У цьому віці закінчується зростання і структурне диференціювання нервових клітин. Однак, функціональні показники нервової системи ще далекі від досконалості. У корково-подкорковій взаємодії переважає кора. Дозрівання кори великих півкуль свідчить про високий ступінь сформованості стану спокою для прийому і переробки інформації, яка надходить із зовні. Посилення впливу кори по відношенню до подкоркових структур сприяє наростанню стриманості у прояві емоцій, осмислення поведінки. На думку шведських вчених, не можна ігнорувати того, що жіночий мозок функціонує не так, як чоловічий. Встановлено, що дівчата з набагато легше засвоюють інформацію в молодшому шкільному віці, ніж хлопці.

Протягом молодшого шкільного віку створюються передумови для досконалого пізнання зорових стимулів, вдосконалюється виділення найбільш значимої інформації за заздалегідь заданій інструкції або за внутрішнім спонуканням, що, в першу чергу, пов'язано з посиленням залучення в процес сприйняття лобових відділів кори великих півкуль. Меншу роль починають грати емоційні характеристики стимулу й більша його інформаційна значимість. Таким чином, молодший шкільний вік – це вік переходу від рефлекторної емоційності до інтелектуалізації емоцій.

Незважаючи на завершення морфологічного розвитку нервової системи, як і раніше, все ще переважає процес збудження, що приводить до швидкого стомлення. Велика збудливість, висока пластичність нервової системи сприяє кращому і швидшому засвоєнню дихальних навичок. У віці 7-10 років діти можуть без особливих зусиль опанувати технічно складними формами руху. У той же час у них різко виражене позамежне гальмування і слабка стійкість до впливу сторонніх подразників.

1.3. Методика формування граматичних понять в учнів початкових класів

Система граматичних понять, що є основою будь-якої мови, умовним каркасом побудови речень, починає формуватися в молодшому шкільному віці. Зрозуміло, що це поступовий процес. Деякі граматичні поняття учні засвоюють за кілька уроків (наприклад, поняття про закінчення). А інші (поняття про частини мови) формуються протягом усього навчання дітей у початковій школі.

Особливістю засвоєння граматичних понять молодшими школярами є їх високий ступінь абстрактності. Тому, для того щоб зформувати в учня певне граматичне поняття, необхідно провести тривалу роботу щодо спостереження над певним мовним матеріалом, виділення істотних ознак граматичного явища та узагальнення їх. Компонентами роботи над засвоєнням певної граматичної категорії є «сприймання окремих однорідних мовних явищ, абстрагування, виділення істотних для даної групи явищ ознак, узагальнення їх у спеціальному слові-терміні» [14, с.62].

Через високий ступінь абстрактності граматичних понять молодші школярі мають певні труднощі щодо їх засвоєння. Це виявляється, наприклад у таких ситуаціях: діти не розрізняють предмети і слова, що позначають ці предмети. Тоді вчитель може запропонувати учню взяти предмет-книгу та виконати з ним дії – погортати її, покласти на стіл. Потім учитель забирає книгу й каже слово – книга. І запитує в учня: «Що ти можеш зробити з цим словом? Ти можеш його покласти настіл, передати товаришу, поставити на полицю?» - «Ні». – «Але ми можемо це слово провідмінювати: книгу, книзі, книгою, змінити число – книга-книги». Саме так, на наочних і дуже конкретних прикладах молодші школярі вчать розрізняти конкретні предмети й абстрактні категорії, переходять на вищий рівень розумової діяльності. Ефективному засвоєнню граматичних понять сприяють логічні прийоми

розумової діяльності, такі як виявлення, вичленування й об'єднання істотних ознак об'єктів.

Процес формування граматичних понять у початковій школі складається з чотирьох етапів.

На **першому етапі** формування граматичних понять полягає у тому, що учні аналізують мовний матеріал та виділяють за допомогою вчителя істотні ознаки поняття.

Саме на цьому етапі молодші школярі мають абстрагуватися від конкретного лексичного значення слова, вийти на вищий рівень розумової діяльності. Наприклад, під час вивчення теми «частини мови» треба навчити дітей не звертати уваги на значення слів, а приділяти значення саме спільним ознакам, наприклад, ці слова відповідають на одні питання (Хто? Що? Який? Що робить? Що зробить?). Пропедевтикою такої роботи ознайомлення дітей у період навчання грамоти зі словами-назвами, словами-ознаками та словами-діями, що відповідають на питання: Хто? Що? Який? Що робить? Що зробить? Розуміння цих істотних ознак поняття «частини мови» і є першою сходинкою до розуміння абстрактних граматичних категорій учнями.

На **другому етапі** формування граматичних понять узагальнюються істотні ознаки, встановлюються між ними внутрішні зв'язки та вводиться новий термін.

Після першого етапу формування граматичних дій, тобто після виділення істотних ознак кожної частини мови, коли учні вже навчилися їх розрізняти за питаннями, можна вводити терміни, що позначають частини мови – «іменник», «прикметник», «дієслово», «числівник». Проте не слід на цьому етапі оволодіння поняттям зводити до заучування необхідного терміна. Часто буває так, що учні термін запам'ятовують безвідносно до поняття. Щоб не склалося такої ситуації, учнів треба своєчасно ознайомлювати з граматичною термінологією, але вже після того, як молодші

школярі засвоять значення граматичного поняття на конкретному мовному матеріалі.

Завданням **третього етапу** формування граматичних понять є уточнення сутності ознак поняття і зв'язку між ними. Якщо молодші школярі усвідомлюють головну ознаку поняття «частини мови»: для визначення, до якої частини мови відноситься слово, не можна орієнтуватися тільки на значення цього слова, а треба визначати, на яке питання відповідає слово. Це істотне зауваження має значення тому, що іменники можуть позначати й абстрактну дію (біг, варіння, сушіння), й абстрактну ознаку (жовтизна, зелень). «Водночас із цим учні засвоюють і окремі граматичні ознаки частин мови: рід і число іменників та прикметників, час дієслів, відмінювання деяких числівників, опановують інші істотні ознаки частин мови» [28, с.79].

На **четвертому етапі** формування граматичних понять вивчене поняття конкретизується за допомогою вправ, під час виконання яких учні застосовують свої знання на практиці.

Компетентнісний підхід до навчання вимагає від учнів не тільки запам'ятовування визначень і понять, а й вміння використовувати ці знання на практиці. Тому перевірка знань учнів шляхом опитування та розказування правил є неефективною. Учень може зазубрити правило, але не вміти використовувати його в житті. Методисти вважають, що надійніший та більш об'єктивний спосіб перевірки граматичних знань і умінь учнів – це «виконання ними самостійних робіт, наприклад, граматичного розбору, групування слів за певною ознакою тощо» [9, с.81].

Таким чином, методика формування граматичного поняття складається з чотирьох етапів. Треба починати з абстрагування від лексичного значення слів, шляхом спостереження над мовним матеріалом виділяти спільні для кожного граматичної категорії риси. Далі ці спостереження узагальнюються (синтезуються) та виділяється спільна ознака, що є істотною ознакою певної граматичної категорії. Потім між цими ознаками різних граматичних категорій встановлюються внутрішні зв'язки (наприклад, взаємозалежність

роду іменника й роду залежного від нього прикметника) та вводиться термін тієї граматичної категорії, що вивчається. Кінцевим результатом сформованого граматичного поняття є вільне володіння ним, уміння застосовувати у власному мовленні ці категорії.

Тема «Числівник» (4 клас) дозволяє наочно та поетапно прослідкувати за методикою формування граматичних понять у молодших школярів.

Робота над формуванням поняття «числівник», як визначено в загальній схемі, «починається з аналізу мовного матеріалу і виділення істотних ознак поняття» [6, с. 218].

На цьому етапі доцільно буде використати вірш Л. Лужецької:

Число числівник назове, у світ лічби нас поведе,

Ми навчимося рахувати, і додавати, віднімати.

Одна на світі Батьківщина, і матір теж одна-єдина,

Над нами сонечко одне, проміння шле нам золоте.

Земля одна, планет багато, на небі – тисячі зірок.

Шість буднів тижня, одне свято, і безліч у полях квіток.

Число числівник називає, і всяк школяр це добре знає.

Один, два, три, чотири, п'ять – учімось, друзі, рахувать.

Числівник – досить складна граматична категорія, тому числівник як самостійну частину мови молодші школярі вивчають у 4 класі. Учні засвоюють кількісні та порядкові числівники (без ознайомлення із термінологією, орієнтуючись на відповідні запитання: Скільки? Котрий?) У шкільному підручнику міститься загальне поняття про числівник як частину мови. За допомогою наявних вправ четверокласники мають з'ясувати функцію вживання числівника в мовленні та практично засвоїти особливості відмінювання і правопис деяких числівників.

Учитель має за відведений проміжок часу виконати такі завдання: сформулювати в школярів поняття про числівник як самостійну частину мови; навчити учнів виокремлювати числівник серед інших частин мови за допомогою відповідей на запитання та загального лексичного значення;

намагатися, щоб школярі могли вільно користуватися числівниками у мовленні, правильно вживаючи їх форми.

Ці завдання не є складними для реалізації, тому що на уроках математики числівники використовуються на кожному занятті, і, наслідуючи мовлення вчителя, учні засвоюють норми вживання цієї граматичної категорії.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ВИВЧЕННЯМ ГРАМАТИЧНИХ ПОНЯТЬ ЧИСЛІВНИКА

2.1.Зміст та завдання методики ознайомлення з числівником у початковій школі

З числівником як із повнозначною самостійною частиною мови учні ознайомлюються в 4 класі, а також ними засвоюється функції, вимова й особливості відмінювання числівників, їх правопис у писемному мовленні.

Числівник – це самостійна повнозначна частина мови, що вказує на кількість та порядок предметів при лічбі або абстрактно-математичну кількість предметів і відповідає на питання скільки або котрий. Під граматичною категорією розуміється сукупність однотипних граматичних значень, або графем, об'єднаних певним змістом. Граматична категорія являє собою мовне явище, представлене однотипними граматичними значеннями.

Для правильного формування поняття про граматичні категорії числівників слід організувати систематичну та послідовну роботу з вивчення даної теми та підібрати ефективні вправи.

Основний зміст засвоєння знань учнями про числівник:

- числівник – це самостійна частина мови;
- числівники відповідають на питання скільки? котрий?
- лексичне значення числівника – означають кількість предметів або їх порядок при лічбі;
- розряди числівників – кількісні й порядкові;
- числівники змінюються за відмінками, а порядкові за – родами й числами;
- уживання числівників сприяє підвищенню точності та експресивності мовлення.

Для усвідомлення учнями істотних ознак числівника як частини мови слід організувати спостереження за сюжетним малюнком, на якому зображено різну кількість певних предметів (див. рис. 2.1.).

Рис. 2.1. Ілюстрація до казки «Гідке каченя»

Завдання до сюжетного малюнку:

Уважно розгляньте малюнок. Хто на ньому зображений? Пригадайте казку, до якої зроблено цю ілюстрацію. Порахуйте, скільки каченят у качки? Котре по порядку біле каченя? Скільки зацвіло квіточок? Хто звисає, а хто повзе? Скільки усього тварин зображено на малюнку? Пригадайте, як називаються слова, що означають кількість предметів. На які питання вони відповідають? Чи є серед ужитих нами слів ті, що означають порядок предметів під час лічби? А які питання ставимо до них?

Діти пригадують, що слова, які відповідають на питання скільки? котрий?, означають кількість предметів або їх порядок при лічбі. Учитель нагадує четвертокласникам про термін «числівник», акцентуючи увагу на тому, що в самому терміні міститься підказка – числівник, бо позначає число. Потім учні визначають, чим числівник відрізняється від інших частин мови, акцентується увага на тому, що всі числівники змінюються за відмінками, а за родами й числами – тільки ті, що позначають порядок при лічбі. Учні

засвоюють, що не можна плутати порядкові числівники з прикметниками, хоч іноді вони відповідають на одне питання: який? Для розрізнення цих граматичних категорій спостерігають за твірною основою – порядкові числівники завжди утворюються від кількісних.

Учитель також звертає увагу учнів, що слова «десятка, двійка, одиниця» не відносяться до числівників – це від числівникові іменники. Слова «тисяча», «мільон» можуть бути і числівниками, й іменниками, у залежності від контексту.

Велике значення для формування культури усного й писемного мовлення має вміння правильно вживати числівники. На це й зорієнтовані вправи з підручника «Українська мова» для 4 класу, а саме:

- Знайди на малюнку годинник, який показує зазначений час. («Дванадцята година п'ятнадцять хвилин, або опів на першу», «Сьома година двадцять хвилин, або двадцять хвилин на восьму»).
- Дай письмові відповіді на запитання: О котрій годині ти прокидаєшся? Скільки хвилин витрачаєш на сніданок? Коли виходиш з дому до школи? Тощо
- Запиши повні відповіді на запитання: Із скількох днів складається рік? Який четвертий день тижня? Скільки місяців триває літо? А зима? Якими по порядку місяцями є лютий, травень, серпень, грудень?
- Від поданих числівників, що відповідають на питання скільки?, утвори числівники, що відповідають на питання котрий?: сім, десять, двадцять три, триста шістдесят вісім.

Докладний аналіз наукової літератури дозволив дійти висновку, що вивчення числівника буде ефективнішим за умови інтеграції уроків мови й математики.

Інтегрований урок – це «спеціально організований урок, мета якого може бути досягнута лише при об'єднанні знань із різних предметів, спрямований на розгляд і розв'язання будь-якої прикордонної проблеми, що дозволяє домогтися цілісного, синтезованого сприйняття учнями

досліджуваного питання, що гармонійно поєднує в собі методи різних наук, має практичну спрямованість» [20, с. 12].

На таких уроках тематично об'єднуються знання з різних, іноді несуміжних предметів.

Для ефективного конструювання інтегрованого уроку необхідно чітко визначити основну мету такого уроку, проаналізувати зміст навчального матеріалу для знаходження найбільш дотичного матеріалу.

Основними завданнями інтегрованих уроків є:

- а) створення передумов для всебічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища;
- б) формування системного мислення;
- в) збудження уяви учня;
- г) позитивне емоційне ставлення до пізнання.

Завданнями інтегрованих уроків є:

- формувати цілісне уявлення про навколишній світ, активізувати завдяки цьому пізнавальну діяльність учнів;
- формувати навички школярів з таблицями міжпредметних зв'язків та опорними схемами;
- формувати вміння самостійної роботи та роботи в колективі;
- підвищувати якість засвоєння навчального матеріалу;
- формувати системне мислення;
- створювати творчу атмосферу в учнівському колективі;
- підвищувати пізнавальний інтерес учнів;
- узагальнювати та систематизувати вивчені знання.

Інтегрований урок багатий своїми видами, але більшість з них мають однакову структуру уроку.

Першим етапом проведення інтегрованого, так само, як і традиційного уроку, є організаційний.

Другим етапом є ознайомлення з темою, метою та завданнями уроку.

Третій етап – актуалізація опорних знань. На цьому етапі доцільно провести вступну бесіду, характерною особливістю якої буде актуалізація опорних знань з усіх предметів, що інтегруються. Часовий проміжок такої бесіди – 6-8 хвилин. Бесіду треба ретельно готувати, тому що вона має бути чіткою, змістовною і лаконічною. Ефективність такої бесіди зумовлюється її значенням: «якщо уроки з різних предметів за однією темою проводяться окремо, час вступної бесіди продовжується вдвічі (втричі) довше» [44, с.30]. Інтеграція змісту навчальних предметів дозволяє скоротити час на їх засвоєння й допомагає сформувати цілісне уявлення про предмет або явище, що вивчається.

Далі немає чітких рекомендацій щодо наступних етапів інтегрованого уроку, вони можуть проводитися по-різному, у залежності від завдань конкретного уроку.

Найбільш зручним методом для інтегрованого уроку визначають евристичну бесіду. Евристична бесіда допомагає учням самостійно відкривати нові знання про предмет, що вивчається, на основі вже існуючих знань з іншого предмета. Від учителя вимагається серйозна підготовка до такої бесіди, яка має включати низку навідних питань, що мають підштовхувати учнів до відкриття нового знання.

Учасниками такої бесіди можуть бути вчитель та учні, які в процесі розгляду визначеної проблеми або предмета, поетапно визначають його сутність, системні зв'язки або закономірності існування об'єкта дослідження.

При правильно організованій евристичній бесіді учні зацікавлені її підтримують: наводять цікаві приклади з власного досвіду, зупиняються на незрозумілих речах, допомагають розв'язувати проблему.

Діалог сприяє розкриттю ілюстративних прикладів. Актуалізація певних знань, що стосуються теми викликає дискусію, під час якої відбувається пошук істини.

Учитель спонукає учнів робити припущення й обґрунтовувати свої думки, тому що іноді ці припущення бувають суперечливі, або навіть нереальні. Це творчий підхід до пошуку творчої істини шляхом евристичної бесіди. Після цього почанеться розгляд і обговорення питань, спрямованих на детальне розкриття проблеми дослідження. «Інтегровані уроки дають можливість учням більш глибоко зрозуміти практичне застосування вивченого» [37, с. 83].

З метою покращення якості проведення інтегрованого уроку запропоновано сучасні вимоги до його проведення.

Отже, виділяють такі актуальні вимоги, до якісних інтегрованих уроків:

1. Використовувати нові досягнення науки, структуру уроку будувати згідно з основними закономірностями освітнього процесу.
2. Подавати інформацію в оптимальному процентному співвідношенні щодо інтегрованих дисциплін.
3. Забезпечувати необхідні умови для якісної та ефективної, і, найголовніше, корисної пізнавальної діяльності учнів, урахувавши їхні інтереси, здібності і потреби.
4. Дотримуватися дидактичного принципу опори та зв'язку з попередньо засвоєними знаннями і вміннями.
5. Розвивати всі сфери особистості.
6. Дотримуватися логіки й послідовності освітнього процесу.
7. Оптимально використовувати сучасні засоби навчання, зокрема мультимедійні та діджитал-технології.
8. Освітній процес має бути пов'язаний з життям за допомогою прикладів, цікавих фактів.
9. Формувати в учнів раціональні прийоми мислення.
10. Формувати загальнонавчальні компетентності.
11. Ретельно прогнозувати, проектувати та планувати кожний урок.

Постановка цілей інтегрованого уроку не відрізняється від традиційного уроку – і перший, і другий тип спрямовані на досягнення триєдиної мети.

Кількісний характер інтеграції початкової школи зумовлює принцип: «Трохи про все». Інтегровані уроки відкривають для вчителів значні можливості розвивати в учнів інтелект, які в традиційному навчанні використовуються недостатньо.

«Перш, ніж об'єднати два предмети, потрібно глибоко попередньо їх проаналізувати» [44, с.12].

Структура інтегрованого уроку зумовлена поставленими метою і завданнями, визначається змістом навчання, специфічної навчальною діяльністю вчителя(ів) та учнів.

Здебільшого інтегровані уроки використовують на етапі повторення та узагальнення, то, відповідно, і структура такого уроку має такі етапи:

I. Організаційний момент.

1. Привітання.

2. Підготовка учнів до уроку.

Під час цього етапу уроку учитель організовує дітей, спрямовує їх на підтримку дисципліни, стимулює їхню ініціативність, пізнавальну активність, контролює етику взаємодії та спілкування учнів. Актуальність і логіка повідомлень, особистісно зорієнтований добір навчально-пізнавальних завдань сприяють ефективній реалізації поставлених цілей та завдань.

II. Визначення теми, мети та завдань уроку.

III. Мотивація навчальної діяльності учнів.

IV. Актуалізація опорних знань з усіх предметів, що інтегруються.

На цьому етапі рекомендовано запропонувати учням змістовну, лаконічну, чітку бесіду (6-8 хвилин), до якої вчителю слід ретельно готуватися.

V. Аналіз основних фактів, явищ і подій.

VI. Творче перенесення знань і навичок учнів у нову ситуацію.

VII. Узагальнення та систематизація засвоєного на уроці.

VIII. Підбиття підсумків.

Учитель(лі) разом з учнями роблять висновок про досягнуті на уроці результати, співвідносять їх із поставленою метою та завданнями, аналізують недоліки уроку і виявляють можливості підвищення якості інтегрованого уроку.

IX. Повідомлення домашнього завдання.

Дається окремо по кожному предмету, що об'єднані в даному уроці.

Не зважаючи на те, що запропонована структура уроку є класичною, вчитель має право вносити у неї певні корективи, урахуовуючи особливості інтегрованих навчальних предметів та поставлених завдань до конкретного уроку.

«Внаслідок урахування класифікації, дотримання технології проведення інтегрованих уроків забезпечується висока ефективність навчально-виховного процесу». [36, с. 116-117]

Таким чином, інтегровані уроки поділяються на «уроки засвоєння нових знань», «уроки формування практичних умінь і навичок», «уроки повторення і узагальнення матеріалу» та інші. Вимогами до них є мотивація і активізація розвитку всіх сфер особистості, ефективність використання педагогічних засобів, зв'язок з життям учнів, формування життєво необхідних якостей та багато інших.

Подаємо конспект інтегрованого уроку з української мови та математики (див. додаток А).

Для узагальнення й систематизація знань з теми «Числівник» можна запропонувати учням інтегрований урок «Урок-подорож» (див. додаток Б).

Проведення інтегрованих у років викликає в учнів бажання активно працювати, адже на занятті долучаються відомості з різних знань науки, техніки, знання з природознавчих дисциплін, математики, літератури тощо. Інтеграція змісту шкільних предметів допомагає більш раціонально

використовувати навчальний час, підвищує ефективність освітнього процесу, забезпечує формування у школяра цілісної картини світу.

2.2. Види вправ на формування в учнів початкової школи поняття про числівник

Опрацювавши і проаналізувавши велику кількість видів вправ учених-методистів, ми визначили найбільш ефективні у вивченні граматичних категорій числівників і подаємо деякі з них.

Граматичні вправи з теми «Числівник»

1. Із загадок і скоромовок виписати числівники.

У світі одна – всім потрібна вона (Вітчизна, Батьківщина)

У Марини два коти – повна хата муркоти.

Десять жвавих горобців приземлились на посів.

Один лле, другий п'є, третій росте (Дощ, земля, трава)

Першим я приніс весну, розбудив усе від сну.

Заспіваю під вікном, люди звуть мене ...(шпаком).

Брат промовив до сестрички: Он стрибає три синички,

А як зловиш ти одну – скільки лишиться їх, ну!

(Скільки діти?)

Посміхнулася Людмила: «Тільки та, що я зловила».

2. Замінити подані слова числівниками і записити їх:

Півроку, чверть години, полудень, дюжина

3. Записати дані математичні вирази, використовуючи прийменники від,

до:

$30+45=75$ $23+15=38$ $50-13=37$ $69-11=58$

4. Від поданих кількісних числівників утворити за зразком порядкові:

Десять - десятий, два - , чотири- , тридцять - , двісті - , сорок п'ять - ,

п'ятнадцять -, дев'яносто шість-, триста одинадцять -.

5. Утворіть словосполучення з іменника і числівника, об'єднавши їх

парами:

Сім, лящ, два, журнал, тридцять, ластівка, п'ятнадцять, зошит, вісім, вареник, дванадцять, спортсмен.

7. Гра «Скільки? Котрий?»

Гру організовуємо по принципу: «Їстівне-неїстівне»: учитель кидає м'яч учаснику та називає числівник. Учень, до якого потрапив м'яч, має визначити розряд числівника за питанням та повернути м'яч.

8. Гра «Естафета»

Ведучий називає кількісний числівник і передає учаснику ігровий предмет (прапорець, м'яч, іграшку). Учень має назвати порядковий числівник, потім, якщо він правильно виконав це завдання, він називає інший кількісний числівник і передає естафету наступному учаснику. Ця гра буде цікавішою, якщо розподілити клас на дві команди – переможе та команда, що швидше передасть естафету. Учитель має при цьому слідкувати, щоб учні не помилялися.

Також учитель під час інтегрованого заняття показує учням, що числівник, так само, як і інші граматичні розряди слів, має свої ознаки: частиномовні характеристики – позначає кількість предметів або їх порядок при лічбі.

Слова типу п'ятий, двадцять сьомий в школі класифікують як числівники.

Отже, в 4 класі діти мають запам'ятати, що числівники відповідають на питання скільки? котрий?, виступають у синтаксичній ролі членів речення (Буквар – мій перший підручник (означення) або частиною складного члена речення (Ми йшли по лісу і побачили двох білочок (додаток)).

Також, треба навчити школярів відрізняти від числівників однокореневі з ними іменники (сім – сімка, двадцять – двадцятка) та доцільно вживати числівники різних розрядів (дванадцять – дванадцятро).

Вивчення граматичної категорії «числівник» починається з визначення її істотних ознак, таких, як лексичне значення (називає кількість предметів або

порядок предметів при лічбі) і питання, на яке відповідає ця частина мови. Для цього можна запропонувати учням порівняти два речення й визначити, чим вони відрізняються:

Маленькі козенятка на сопілці грають.

Два маленькі козенятка на сопілці грають.

Потім учитель каже «Слова два, п'ять, десять, одинадцять належать до тієї частини мови, яка зветься числівником», – потім учитель пропонує самостійно учням зробити висновок про слова, які називають числівниками.

У процесі вивчення цієї теми важливо донести до учнів, що в своєму мовленні вони можуть використовувати й синонімічні (збірні) числівники.

Діти спостерігають за мовним матеріалом такого характеру:

Два учасника конкурсу з нашої школи посіли почесні місця.

Двоє учасників конкурсу з нашої школи посіли почесні місця.

Учні доходять до висновку, що слова два й двоє – це числівники, оскільки вони позначають число та відповідають на одне й те ж питання. Також, необхідно акцентувати увагу на тому, що числівник два при собі вимагає форми іменника в називному відмінку, а числівник двоє – родового.

З метою закріплення теми «Числівник» та попередження формального розрізнення числівників з іншими частинами мови (якщо позначає число, значить, числівник), треба надати учням завдання на розпізнавання числівників та однокореневих іменників. Наприклад:

На нас з братом мама казала «У мене двійко синочків».

«Ящо я не підготую домашнє завдання, неодмінно буде двійка», - думав Антон.

Отже, засвоєнню знань про числівник та про його граматичні категорії сприяє виконання вправ та завдань різних видів:

- знаходження та аналіз числівників у тексті;
- утворення словосполучень з числівниками та іменникми у правильній формі;
- утворення порядкових числівників від кількісних;

- правильне читання математичних виразів;
- запис числівників словами.

Як відомо, учні початкової школи краще сприймають і засвоюють матеріал в ігровій формі. Тому ми підібрали цікаві види вправ, що розвивають інтерес до вивчення числівника, сприяють запам'ятовуванню та усвідомленню ролі числівників у мовленні, правильному вживанню їх граматичних форм, готують учнів до більш свідомому, систематичному вивченню в основній школі. Пропонуємо далі різноманітні види вправ, що сприяють розвитку мовлення в учнів та формуванню логічного мислення.

Вправа 1. Прочитайте, знайдіть слова, що позначають числа, поставте питання до них. До якої частини мови вони належать

Шість слоненят з'їли весь мармелад,
Сім смачних шоколадних рулетів,
Та зефіру п'ятнадцять пакетів,
Три коробки халви,
Два кіло пастили,
Вийшли – й далі шукати солодке пішли!

Вправа 2. Прочитайте. Випишіть слова з м'яким знаком. Для чого він вживається? Знайдіть числівники в цьому тексті та визначте їх розряд.

«Як це?»

Дві ворони летіли, на черешню сіли. Дивляться в різні боки: одна на північ, друга на південь.

У тебе, – каже перша, – дзьоб у землі.

А в тебе, – каже друга, – лапи брудні.

(Чому так? Чи можуть побачити одна одну сороки?)

Вправа 3. Прочитайте, доберіть заголовок. Визначте тип тексту. Виразно прочитайте діалог. Знайдіть у тексті числівники, утворіть від них такі, що відповідають на питання котрий?

Учитель: – Оленко, назви сім звірів, що живуть на Північному полюсі!

Учениця: – Три білих ведмеді й чотири пінгвіни.

(Чи правильно відповіла дівчинка? А чому вона дала таку відповідь?)

Вправа 4. Прочитайте текст, знайдіть у ньому числівники.

«Хто що плутає?» (жарт)

- Тату, щось наша вчителька плутає, — скаржиться син батькові.

- Чому так думаєш?

- Вчора казала, що два і два – чотири, а сьогодні, що три й один – чотири.

(Дійсно вчителька заплуталась? Наведіть аналогічні приклади, де додавання різних чисел приведуть до однієї суми).

Вправа 5. Прочитайте, визначте яким днем тижня можна замінити слова «ні тепер»? Назвіть дні тижня по порядку, якими числами вони позначені? Які дні тижня не названі?

В зайця хата не метена, піч, лежанка нетоплені.

А зайчиха ні тепер,

Ні в середу; ні в четвер, ні в п'ятницю, ні в суботу не бралася за роботу.

Вправа 6. Прочитайте. Доберіть заголовки до тексту. Визначте числівники, поставте питання до них, поясніть їх правопис. Поясніть відповідь учня.

Жарт

- Назви вісім комах.

Відповідь: Сім мух та один павук.

(Дай відповідь на поставлене запитання)

Вправа 7. Прочитайте забавлянку, визначте у тесті числівники, поставте до них питання. Визначте головну думку тексту.

Жарт

Вчили доню рахувать: «Скільки буде п'ять і п'ять?»

Посміхнулась хитро донька і сказала: «Дві долоньки».

Вправа 8. Прочитайте. Поясніть заголовки. Знайдіть числівники, поясніть

правопис, складіть задачу математичну за текстом.

«Так чи не так?» (жарт)

- Уяви, Сашко, — показує Тамара скляну банку, — якщо сюди влити п'ять літрів молока, потім ще п'ять. Скільки всього буде?
- Три.
- Чому ж три?
- Бо туди більше не поміститься.

(Як ви вважаєте, чи правильно сформулювала задачу Тамара? А як би ви вирішили цю задачу?)

Вправа 9. Прочитайте. Поясніть заголовок. Назвіть числівники до відповіді і після неї в межах десяти. Поясніть правопис числівників.

«Чи дружна сім'я?»

Скільки нас, полічи.

Нас на світі небагато: я і мама, я і тато, я і річка, і гора, і шовковиця стара.

(Скільки усього членів сім'ї в автора?)

Вправа 10. Кросворд «Сховане слово»

Відгадайте кросворд та заповніть клітини, і тоді по вертикалі ви одержите назву частини мови, що означає кількість або порядок предметів при лічбі (рис.2.2.).

1. ...дзвін, та не знав, де він.
2. Тримати.... за зубами.
3. Коси ..., поки роса.
4. Світ не без добрих
5. Не виносити з хати
6. Ніде ... діти.
7. Одна ... тут, друга – там.
8. Пир на весь
9. Не лізь поперед батька в ...

Рис. 2.2.

Вправа 11. Прочитайте, дайте правильну відповідь на поставлені запитання. Чи можна останнє речення сприймати як похвалу? Числа-відповіді запишіть словами, поясніть правопис.

Веселі математики

- Скільки буде два по два?
- Двадцять два.
- Скільки буде три по три?
- Тридцять три.
- Скільки буде три по п'ять?
- Тридцять п'ять.
- Ох і добре ж ти навчився рахувати!

Вправа 12. Прочитайте загадки, відгадайте, визначте числівники, поставте питання до них, поясніть правопис.

«Шість ніг і два роги, в садок не пита дороги».

«Ішло дві матері, дві дочки і одна внука. Скільки всього йшло людей?»

«У двох матерів по п'ятеро синів, і всі на одне ім'я».

«Один говорить, двоє дивляться, двоє слухають».

«Два братики-вусатики, з обох жовтенькі сорочки; стоять вкутку два братики, повисували язички».

«У кожного в домі така дивина: братів аж чотири, а шапка – одна».

Вправа 13. Прочитайте, полічіть. Визначте числівники, поставте питання до них. За аналогією складіть свою задачу.

1. Каже мати-квочка:

В мене два синочки і чотири дочки.

Скільки діток в квочки?

2. Вчора в школі три дитини малювали три картини.

Працювали три години.

Якщо сто таких картин сто дітей сидять малюють, скільки треба їм годин – хай присутні поміркують.

Вправа 14. Прочитайте загадки, відгадайте, визначте числівники, поставте питання до них.

«Один баранець пасе тисячі овець».

«Реве віл на сто гір, на сто кроків, на сто потоків».

«Сидить баба серед літа, в сто сорочок одіта».

«Головата, дженджуриста, сорочок наділа триста, а нога одна».

«Стоїть пані, чепуриться, бо одягла сорочок триста».

«Під одним ковпаком сімсот козаків».

«Сімсот соколят на одній подушці сплять».

«Має шкір сім, витискає сльози всім».

«Було собі два брати і обидва Кіндрати, через доріжку живуть й один одного не бачать».

«Два ряди сорочок, а між ними фартушок».

«Барилко без обручів, без дна, а в нім два сорти вина».

«Під одним козирком чотири козаки».

«Сто один брат — всі в один ряд зв'язані стоять».

«Двадцять п'ять на одній лабці сидять».

«Чотири брати, усі Кіндрати, один до одного не ходять гуляти».

«Шість ніг, дві голови, четверо, очей, один хвіст».

«Нас сім братів, літами всі рівні, а іменами різні. Відгадай, хто ми?»

«Виходило дванадцять молодців, випускало п'ятдесят два соколи та

триста шістдесят п'ять лебедів».

«Сто кіп собак, скільки в них лап?» - У якому значенні вжито слово «копа»?

« Чи може дощ іти два дні підряд?»

« Скільки кроків зробить горобець за сім років?»

Вправа 15. Прочитайте вірш, визначте у ньому числівники, поставте питання до цих слів. Полічіть.

«Вмій порахувати»

По дорозі цуцик біг, скільки цуцик має ніг?

Почали усі лічити – десять вийшло у Микити, а Федько сказав усім:

Цуцик ніжок має сім.

Ще лічила довго Люда:

Дві та дві — це ж скільки буде?

Сім цукерок Толя мав.

Дві цукерки мамі дав,

дві — малій сестричці Олі, а зосталось скільки в Толі?

Вправа 16. Прочитайте, поміркуйте і дайте власну відповідь. Висловіть свою думку.

«Мати одержала листа від улюбленого сина. Скільки у неї синів?»

17. Прочитайте, поясніть прислів'я, визначте числівники, поставте питання до них. Доберіть власні прислів'я з числівниками в межах першого десятка.

«Влітку один день рік годує».

«Сім літ мак не родив, і голоду не було».

«Три пани, два отамани, а один підданий».

«Біда біду перебуде — одна мине, десять буде».

«День гуляє, три слабий, а на п'ятий — вихідний».

«П'ять днів не робили, а два відпочиваємо».

Вправа 18. Прочитайте, визначте числівники, поставте питання до них, складіть стислий переказ казки.

«Шість ялинок» (казка)

В одному казковому лісі росло шість зелених ялинок-сестер. Але вони не дуже дружили – кожна вважала себе найкращою. Біля них росла одна біла берізка й старий дуб. Одного разу ялинки почали між собою сперечатися, яка з них найкраща. Одна говорила, що вона найпишніша, друга говорила, що вона найстрункіша і тому найкраща, третя мовила, що вона найзеленіша, четверта закидала, що вона неколюча, п'ята вважала, що вона найрозумніша, а шоста казала, що від неї більше тіні.

І так всі вони по черзі вихваляли себе. Здійняли такий галас, що не витримав старий дуб і втрутився в їхню розмову. «Цить, чого розкричалися, негідні». І тільки берізка тихенько мовчала у сторонці. Ялинки притихли, і, недовго думаючи, попросили берізку, щоб та розсудила їх і сказала, яка з них найкраща. Берізка, поміркувавши, відповіла, що вони всі однаково гарні. Ялинки згодилися із думкою берізки і більше не сварилися між собою. І тільки старий дуб подумки посміхався.

(А як думаєш ти, хто правий? Чи завжди треба галасувати під час суперечки?)

Вправа 19. Прочитайте, визначте числівники, поставте питання до них. Назвіть місяці по порядку, їх народні назви. Яка особливість кожного місяця?

«Дванадцять місяців» (казка)

У густому-прегустому лісі жили собі дванадцять братів. Перший місяць звався Січень. Йому підкорялися всі морози, завірюхи, сильні вітри. Другим місяцем був Лютий. Він володів найлютішими морозами, тому і мав таке ім'я. Третій брат звався Березень. Це був перший місяць весни. Березень приносив тепло і весну. Четвертий місяць мав ім'я Квітень. Це був найчарівніший брат. В цьому місяці оживає і розквітає природа. П'ятий місяць звався Травень. Він – останній місяць весни. Шостий брат – Червень. У червні досягає врожай і настає клопітка праця для птахів та звірів – вирощувати своїх малят. Сьомий місяць звався Липень. Він приносить жарку погоду. Восьмий, останній місяць літа, звався Серпень. Це час збирання врожаю, підготовки птахів до вирію.

Дев'ятий місяць – Вересень, десятий – Жовтень. У жовтні починає жовкнути листя, природа одягається в жовте вбрання. Одинадцятий місяць – Листопад. Він наказує природі скидати своє дороге вбрання. Дванадцятий місяць звався Грудень. Це – перший місяць зими і останній місяць року. Він одягає навколишній світ у білі шати.

Вправа 20. Прочитайте. Порахуйте. З'ясуйте мораль казки, поясніть правопис числівників, поставте питання до них.

«Дванадцять Микит» (казка)

Якось пішли дванадцять Микит у ліс погуляти. А коли додому поверталися, надумали перевірити — чи всі живі?

Перший Микита рахував — тільки одинадцять Микит нарахував.

Другий Микита рахував — одинадцять Микит нарахував.

Рахували-рахували, все одного Микити дорахуватися не могли.

Побачили вони незнайомця й звернулися з проханням:

Порахуй нас, добрий чоловіче! Було нас дванадцять Микит, а зараз одного не вистачає. Напевно, його вовк з'їв.

Засміявся незнайомий і каже: «Ви так ніколи не дорахуетесь!»

- «Але ж чому?»

- «Тому що кожен не рахує себе».

Вправа 21. Складіть ребуси. Визначте числівники, поставте питання до них, поясніть правопис іменників, до складу яких входять числівники, оберіть ще п'ять прикладів за аналогією, складіть з ними речення.

Напишіть слово вітри у трьох клітинках.

Напишіть слово трибуна в п'яти клітинках.

Напишіть слово трипілля в шести клітинках.

Напишіть слово столиця в п'яти клітинках.

Вправа 22. Поєднайте слова

Пропонується учасниками гри за декілька хвилин правильно поєднати слова:

чотири+місяць; п'ять+син; шість+сестра; десять+ведмежа; три+кошик;

сорок+качєня; дванадцять+поїзд; п'ятнадцять+суниця.

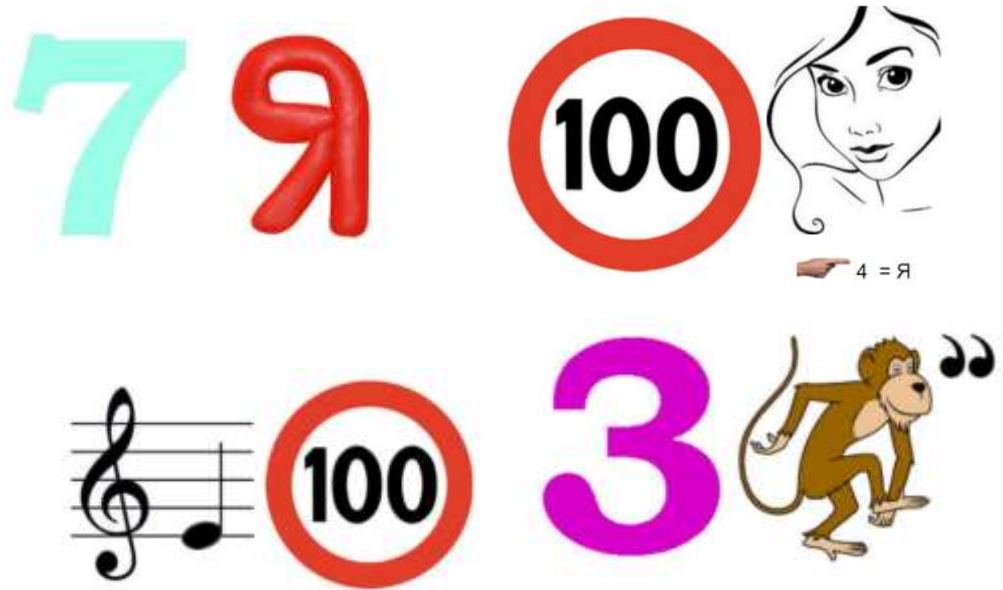
Вправа 23. Завдання для вікторини

Назвіть іменники, які утворилися від числівників.

Які числівники мають родові ознаки?

Який числівник змінюється за числами?

Вправа 24. Розгадайте ребуси:

Виконання таких завдань викликає інтерес в учнів, так як такі вправи мають багато цікавої інформації, збагачують мовлення. У них є прислів'я, загадки, жарти, казки, вірші, ребуси, кросворди тощо. Всі ці завдані спрямовані на формування знань про граматичні категорії числівника: словозміну (відмінювання), визначення роду у порядкових числівниках, узгодження числівника з іменником, синтаксичну функцію числівника в реченні, на морфологічний розбір та інше.

ВИСНОВКИ

Глибокий аналіз наукової літератури з теми дослідження дозволив дійти висновків:

1. Вивчення молодшими школярами понять про граматичні категорії числівника є досить важливим компонентом у вивченні української мови. Особливості даної проблеми вивчали В.А. Белошапкова, В.В. Виноградов, Ї.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, А.П. Грищенко, М.А. Жовтобрюх, М.Я. Плющ, О.Д. Пономарів, С. О. Караман та інші.

2. Інтеграція – це загальнофілософський термін, що трактується як «об'єднання», «взаємопроникнення». У педагогічній науці прийнято, що інтегроване навчання – це такий напрямок в освіті, що розглядає оточуючий світ як цілісну систему за рахунок поєднання в одне ціле різних компонентів, на основі близькості тем або єдиного предмету вивчення.

3. Проаналізовано вікові особливості дітей молодшого шкільного віку (1-4 класи) та їх готовність до вивчення числівника. Цей період охоплює вікові межі від 6 до 11 років. Він характеризується наочно-образним типом мислення, здатністю оперувати конкретними предметами, великою збудливістю, пластичністю нервової системи, слабкою стійкістю впливу сторонніх подразників. Цей період характеризується переходом від ігрової до навчальної діяльності як провідної діяльності молодшого школяра.

4. Сутність інтегрованого навчання полягає в тому, що це така будова навчального курсу, в якому окремі розділи тісно поєднані, а можливості такого поєднання використовують максимально.

Під час проведеного нами дослідження було розкрито поняття числівника – це самостійна повнозначна частина мови, яка вказує на кількість та порядок предметів при лічбі. Під граматичною категорією розуміється сукупність однотипних граматичних значень, або граем, об'єднаних певним змістом. Граматична категорія являє собою мовне явище, представлене однотипними граматичними значеннями.

У ході дослідження з'ясовано, що граматичні поняття можна засвоїти, тільки спираючись на логічну роботу мислення. У цьому допомагає проведення інтегрованих уроків. Для ефективного засвоєння граматичного поняття, учнів необхідно навчити прийомів розумової діяльності, за допомогою яких досягається визначення, вичленування й об'єднання істотних ознак частин мови.

5. Формуванню мовленнєвих умінь і навичок забезпечує активне використання різних видів вправ, які сприяють засвоєнню найуживаніших форм числівників, розкривають їх будову, особливості відмінювання, зв'язок з іменниками, правильне і доцільне вживання їх у мовленні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Мовно-мовленнєвий розвиток учнів початкових класів як необхідна умова успішного навчання / І. Бех // Початкова школа. – 2009. – №1. – 67 с.
2. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива // Початкова школа / І.Бех. – 2002. – №5. С. 5 – 6.
3. Біляєв О. Інтегровані уроки рідної мови // Дивослово / О.Біляєв. – 2003. – №5. – С. 36.
4. Богоявленська Д. Б. Психологія мотивації / Д.Б.Богоявленська. – К.: Освіта, 1990.
5. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посіб. / М.С. Вашуленко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. – 400 с.
6. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови/ М.С. Вашуленко. – К.: Літера ЛТД, 2011. – 364 с.
7. Вашуленко М.С. Українська мова: підручник для 3 кл./ М.С. Вашуленко, О.І. Мельничайко, Н.А. Василівська. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. – 192 с.
8. Вашуленко М.С. Урок української мови/ М.С. Вашуленко // Початкова школа. – 2014. – №1. – 94 с.
9. Вашуленко М. Навчання української мови в 4 класі / М. Вашуленко // Початкова школа. – 2003. – №1. – 247 с.
10. Вашуленко М.С. Українська мова: підр. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою / М.С. Вашуленко, С.Г. Дубовик. О.І. Мельничайко - К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. – 192 с.
11. Вашуленко М. С. Удосконалення змісту і методики навчання української мови в 1-4 класах / М.С. Вашуленко. – К.: Рад.школа, 1991.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.– К.– Ірпінь: ВТФ» Перун», 2002.– 1440 с.

13. Виготський Л. С. Педагогічна психологія / За ред. В. В. Давидова. – М.: Педагогіка, 1991.
14. Гемашович А.А. Вивчення частин мови 4 клас / А.А.Гемашович. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2014. – 208 с.
15. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
16. Гордуз Н. Нестандартні форми навчання // Початкова школа. – 2003. молодших школярів на уроках рідної мови / Н. Гордуз – № 4. – 100 с.
17. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/chinn-stand-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/chinn-stand-(1).pdf)
18. Зевако В. Цікаві завдання з української мови в початковій школі / В. Зевако, С. Непийвода. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 309 с.
19. Зеленська О. Практичне застосування інтерактивних методів навчання / О. Зеленська, С. Грицаненко // Початкова школа. – 2009. – № 2. – 119 с.
20. Зубков М.Г. Українська мова. Універсальний довідник / М.Г. Зубков. – Харків: «Школа», 2007. – 446 с.
21. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання // Початкова школа / М. Іванчук.– 2004.– №5.– С. 10 – 13.
22. Ігнатенко Т. Творчі завдання на уроках розвитку мовлення / Т. Ігнатенко // Початкова школа. –2006. – №2. –92 с.
23. Каніщенко А.П. Українська мова з методикою навчання в початкових класах / А.П. Каніщенко, Г.О.Ткачук. – К.: Промінь, 2003. - 232 с.
24. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. – К.: Початкова школа. – 2002. – №3. – 38 с.
25. Костогриз С. Особливості інтеграції під час навчання грамоти / С. Костогриз // Початкова школа. – 2000. – №5. – 63 с.

26. Костюк Н.Т. Об'єктивна зумовленість і діалектика інтеграції сучасного наукового знання / Н.Т. Костюк. – К.: Вища школа, 1998. – 327 с.
27. Лумсецька Л. Дидактичні вірші на уроках рідної мови в початкових класах / Л. Лумсецька. – Тернопіль: «Астон», 2001. – 215 с.
28. Михайлова Л.В. Урок з української мови та розвитку мовлення в 4 класі / Л.В. Михайлова // Початкове навчання та виховання. – 2009. – №7. – 86 с.
29. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2017.
30. Наумчук М.М.Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови /М.М. Наумчук, Л.П. Лушпинська.– Тернопіль: «Астон», 2002. – 219 с.
31. Наумчук М.М. Сучасний урок української мови в початковій школі / М.М. Наумчук // Початкова школа. – 2015. – №8. – 81 с.
32. Наумчук М.М. Новий універсальний довідник «Хочу все знати» / М.М. Наумчук. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 173 с.
33. Наумчук М.М. Сучасний урок української мови в початковій школі (Методика і технологія навчання) / М.М Наумчук. – Тернопіль: «Астон», 2002. – 352 с.
34. Нова українська школа: poradnik для вчителя / Під аг. ред.. Бібік Н.М.– К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
35. Пентиліук М.І. Методика навчання української мови у таблицях і схемах: навчальний посібник / М.І. Пентиліук, Т.Г. Окуневич. – К.: «Ленвіт», 2006. – 134 с.
36. Пентиліук М.І. Основні аспекти навчання рідної мови / М.І. Пентиліук // Початкова школа. – 2012. – №2. – 112 с.
37. Перемот С. Інтегрований курс рідної мови й мовлення/ С.Перемот // Початкова школа. – 2012. – №2. – 125 с.
38. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова: підручник для студ. ВНЗ / За ред. М.Я. Плющ.– К.: Вища школа, 2005. – 430 с.

39. Пономарьов О.Д. Сучасна українська мова / О.Д. Пономарьов, В.В. Різун, Л.Ю. Шевченко. – 4-е вид. – К.: Либідь, 2008. – 488 с.
40. Савченко О.Я. Дидактичні особливості інтегрованих уроків // Початкова школа / О.Я. Савченко. – 1992. – №1. – С. 27 – 29.
41. Сапун Г. Збірник диктантів і завдань для тематичного опитування з української мови в початкових класах / Г. Сапун. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 176 с.
42. Сова М. Філософсько-культурологічні основи інтеграції знань // Рідна школа / М. Сова. – 2002. – №5. – С.33 – 36.
43. Ткаченко О. Українська мова і мовне життя світу / О. Ткаченко. – К.: «Спалах», 2004. – 272 с.
44. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1 – 2 класи. – К.: ТД «Освіта-ЦЕНТР+», 2018. – 240 с.
45. Федоренко В. Інтегрований ігровий комплекс «Синтез наук». – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 224 с.
46. Хорошковська О. Н. Розвиток українського мовлення молодших школярів / О.Н. Хорошковська // Рідна школа. – 2002. – №3. – 141 с.
47. Шкуратян Н.Г. Сучасна українська літературна мова: модульний курс: навчальний посібник/ Н.Г Шкуратян, С.В. Шевчук. – К.: Вища школа, 2007. – 823 с.
48. Ярош Г.О. Сучасний урок у початковій школі. 33 уроки з використанням технології критичного мислення / Г.О. Ярош, Н.М. Сєдова. – К.: Видавничий дім «Основа», 2005. – 240 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Конспект інтегрованого уроку з української мови та математики з теми:
 «Поняття про числівник як частину мови. Спостереження за функціональною
 роллю числівників у реченні. Правильна вимова чисел під час виконання
 математичних дій»

Мета: дати учням початкове поняття про числівник, його функцію в мовленні, вчити правильно ставити запитання до числівників, які означають кількість предметів, у тому числі і в математичних прикладах та задачах, та порядок предметів при лічбі. Формувати вміння вживати числівники в усному і писемному мовленні, розвивати граматичні навички. Виховувати бажання краще знати українську мову.

Обладнання: Підручник «Українська мова» 4 клас, предметні малюнки, ребуси.

Тип уроку. Урок засвоєння нових знань.

Хід уроку

Організаційний момент

Сьогодні у нас незвичайний урок,

Сьогодні ми зробимо ще один крок

В країну прекрасну, в країну чудову,

Що нас так чекає й збагачує мову

Основна частина уроку

1. Хвилинка каліграфії та орфографії.

Які іменники відносимо до власних?

Як пишемо іменники, які є власними назвами?

Завдання. Виписати іменники, які є власною назвою.

Володимир, місто Одеса, село Дмитрушки, річка Одер, Христос,
 свято Різдва, дівчинка, Еліза, місто Щастя, річка Амазонка.

Підкресліть початкові букви. Яке слово утворилося? (Водохреща).

Що це за свято?

Це третє й завершальне свято різдвяно-новорічного циклу. З ним пов'язують хрещення Христа. Відтак в усіх селах, де були церкви, святили воду, змурувавши з льоду та обливши буряковим квасом хрест. Освяченій воді приписувались чудодійні властивості. Її давали зуроченим дітям, хворим людям, кропили житло, подвір'я, свійських тварин.

На яку букву починається назва свята?

Який перший склад у слові «Водохреща»?

Я прокоментую, як пишеться велика буква «ве», а ваше завдання - написати її у з'єднанні «во» та слово «Водохреща» за зразком.

Методика написання букви: не торкаючись (трохи нижче) верхньої лінії починаємо писати кожна паличку із заокругенням унизу. Трохи вище середини робочого рядка починаємо писати верхній півовал, а потім плавно приєднуємо другий півовал.

Актуалізація опорних знань. Повторення вивченого про частини мови.

Які частини мови ми вивчали?

(Іменник, прикметник, прийменник, дієслово, сполучник).

Що означає іменник? Прикметник? Дієслово?

Що означає прийменник, сполучник? Розглянемо та порівняємо два речення.

Свято Водохреща.

19 січня – свято Водохреща.

З якого речення видно, коли святкують люди це свято?

Отже, з якою метою вжите слово «дев'ятнадцятого»?

Назвіть відомі вам частини мови в першому реченні. А в другому?

Повідомлення теми та мети уроку.

Сьогодні ми ознайомимося з новою частиною мови – числівником. З числівниками ви зустрічалися вже, найчастіше – на уроках математики. Щоб дізнатися, які слова належать до числівників, на які питання відповідають, виконаємо вправу.

Робота над новим матеріалом.

1) Виконання вправи 11, стор. 9 (усно).

Спочатку розгляньте уважно малюнок і назвіть предмети, які зображено на ньому. (Випрані дівчинкою речі, каченята з качкою, ластів'ята в гнізді, кульбаби в траві).

(Учні відповідають на поставлені під малюнком запитання. Учитель узагальнює їхні відповіді).

Названі у відповідях слова, які відповідають на питання скільки? який? котрий?, є числівниками. Які це були слова в кожній відповіді? Назвіть їх. (Учні називають числівники: шість, восьме і т.д.). Отже, числівники означають кількість предметів або вказують на порядок предметів при лічбі.

Читання учнями визначення числівника, поданого в підручнику, наведення прикладів числівників.

Робота з опорною схемою «Числівник».

Закріплення нового поняття.

Читання жартівливого вірша «Де п'ятий?» Вправа 14 (усно).

Які числівники вжито у вірші? Назвіть їх, до кожного поставте питання.

Виконайте звуко-буквений аналіз слова «п'ять». Поясніть правопис апострофа. (Усно називаються звуки і букви, пояснюється його правопис: апостроф стоїть перед буквою я, що позначає два звуки).

Вправи на побудову словосполучень з числівників та іменників. Учитель стежить за тим, щоб із правильним наголосом учні вимовляли слово одинадцять, засвоєне в попередніх класах. Опрацьовується правильна вимова і правопис слів футбол і фудбол, футболіст і фудбо-ліст. (Слово футбол походить від англійських слів «фут» - нога, ступня і «бол» – м'яч).

За допомогою якого суфікса утворилося слово футболіст? Назвіть інші слова, утворені за допомогою цього самого суфікса. (Машиніст, гармоніст, піаніст, баяніст).

Що вони означають? (Назви людей за професією).

Фізкультхвилинка.

Гра - розминка «Знайди числівник».

Руки вгору підніміть,

Пальці швидко полічіть:

Зліва п'ять і справа п'ять,

Скільки разом полудня (Після 12 – час після полудня).

Полудень – чому так назвали? (Половина дня).

Знайдіть числівник.

Робота в парах: Розглядають малюнки годинників та визначають час, зображений на кожному з них.

Малюнковий диктант

Загадки

1. Спить на ліжку біла сплюшка,
В неї аж чотири вушка,
Всі цю сплюшку звать ... (Подушка).
2. Що трьома зубами сіно їсть? (Вила).
3. Два брати у воду дивляться,
А до віку не зйдуться. (Береги).
4. Сидить Марушка в семи кожухах,
Хто її роздягає, той сльози проливає. (Цибуля).
5. Два скельця, три дужки і на ніс і на вушка. (Окуляри).

Робота з прислів'ями

Запишіть прислів'я, поясніть їх значення.

От погода: один день блисне, а сім кисне.

Дощ у жнива, як п'яте колесо до воза.

Одне літо краще, як сто зим.

Сім п'ятниць на тиждень.

Сім разів відміряй, один раз відріж.

Які числівники було вжито в цих реченнях?

Ребус

Розшифруйте ребус. Назвіть числівник, який «заховався» у слові.

Підсумок уроку

З якою новою частиною мови ознайомилися?

На які питання відповідають числівники?

А як числівники позначаються на письмі? (Цифрами або записуються буквами).

Запам'ятайте, що цифрами учні користуються на уроках математики, а на уроках мови числівники записують словами.

Домашнє завдання.

Вправа 15, стор. 11 (дати повні відповіді на запитання).

Конспект інтегрованого уроку з української мови та математики**«Урок-подорож»**

Мета: повторити, узагальнити й систематизувати знання з теми «Числівник», розвивати навички й уміння правильно вживати й писати числівники, виховувати толерантність, дізнатися більше про красу природи України, уважно ставитися до членів команди, уміти співпрацювати.

Тип уроку: узагальнення і систематизація знань.

Обладнання: карта країни Числівника.

Хід уроку

Мотивація навчальної діяльності учнів. Слово вчителя.

Сьогодні ми здійснимо подорож аеробусом по країні Числівника.

Перед вами карта цієї країни, на якій позначені зупинки нашого аеробуса.

Максимальна кількість балів, яку можна набрати на зупинці, - три.

Повторення, узагальнення й систематизація знань.

Учитель оголошує зупинки й формулює завдання. (Діти діляться на групи по 4 чоловіки, обираючи собі різні зупинки. У разі, якщо діти не можуть самостійно поділитися на групи, це може зробити учитель методом жеребкування, наприклад: діти обирають собі квитки з числами

- десятки, сотні, дробові і т. д, а тоді відповідно до вибраних чисел об'єднуються в групи).

Зупинка «Термінознавча». (Учні по черзі купують квитки з термінами, що стосуються теми і повинні пояснити їх.)

Зупинка «Мислителів». Дати відповіді на запитання, що вказані на проїзних квитках, які вручає учитель дітям.

Чому числівники поділяються на кількісні та порядкові?

Чому кількісні числівники поділяються на групи?

Чому числівники пов'язуються з іменниками, а не з дієсловами?

Скільки числівників в українській мові?

Зупинка «Розумників». Дати відповіді, навівши приклади.

У чому особливість відмінювання числівників від п'яти і далі?

Як відмінюються складні кількісні числівники (п'ятдесят, сімдесят тощо)?

У чому особливість відмінювання порядкових числівників?

Чому при визначенні часу вживається порядковий числівник?

Зупинка «Бізнесова». Записати словами числа у поданих задачах.

Фірма отримала кредит на 4 місяці у розмірі 100000 гривень на умовах 20% річних. Скільки гривень фірма виплачуватиме банку щомісяця?

За 3 дні кондитер виготовив 126 тістечок. Після цього він використав новий пристрій і збільшив виробництво до 149. Яку кількість виробів кондитер виготовив за 10 днів?

Знайти частину від ділення 240 на 8 і різницю чисел 760 і 590,

Зупинка «Головоломка». Запишіть і відгадайте загадки.

Числа записати словами. Пояснити особливості вживання числівників з іменниками.

Що за птах на 8 ногах? (Комар)

Під 1 ковпаком 700 козаків. (Мак)

Виходило 12 молодців, випускало 52 соколи та 365 лебедів. (Місяці, тижні, дні).

Коли сьогодні о 24 годині йде дощ, то чи можна сподіватися, що через 72 години буде сонячно? (Ні, бо буде ніч).

Зупинка «Допитливих». Пояснити чим різняться слова.

Стотисячний і стокілометровий.

Чотири, чверть, четвірка, учетверо, четвертий, четвертина, чотиризначний, учетверити, чотири четвертих.

Тисяча підручників і тисячі підручників.

Зупинка «Редакторська». Знайди помилки й правильно запиши речення.

Цього року фермер посіяв дев'яносто два гектари соняшника і 43 гектарів кукурудзи.

Виставковий зал відвідали триста дев'ять глядачі.

Магазин закупив триста вісімдесят чотири кілограмів цукру.

На Херсонщині вирощено біля мільйона семисот шестидесяти тонн кавунів.

Побудуйте діалог «У гастрономі» за такою ситуацією. Мама виділила вам певну суму грошей і дала список, що необхідно купити.

Побудуйте діалог з продавцем. Пам'ятайте, що вам треба купити все за списком і вкластися у суму грошей.

Зупинка «Дослідницька». Виконайте морфологічний розбір виділених числівників.

У неволі тривалість життя птахів різна: гірські стрижі живуть сім років, золоті фазани – до двадцяти, а папуги – до ста вісімнадцяти.

Зупинка «Творча». Напишіть твір-мініатюру на тему: «Мій режим дня на канікулах».

III. Підсумок уроку. Слово вчителя.

Ось і закінчилася наша подорож до чудесної країни Числівник. На усіх зупинках ви гарно попрацювали, заробляли бали. А тепер настав час отримати оцінки за роботу на уроці.

Оцінювання знань і вмінь учасників подорожі.

IV. Домашнє завдання

Підготуватися до тестування з теми «Числівник».